

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК «ГЛУХІВ»

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
Національної академії наук України

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Олександра Довженка

СІВЕРЩИНА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Наукове видання

Випуск 17

Видається з 2008 року

Ніжин
2024

РОЗДІЛ І. ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО ТА ПАМ'ЯТКООХОРОННА СПРАВА

Вечерський В.В. Вплив ICOMOS на розвиток пам'яткоохоронної справи України і світу	5
Черевко І. А., Літвінчук Д. В., Головатенко Ю. Г. Інженерний захист території Києво-Печерської лаври: історичний досвід, сучасний стан, проблеми і шляхи вирішення	10
Загрива Н. А. Фактори впливу на стан збереження пам'ятки архітектури місцевого значення – Майстерня фотографічна: минуле та сьогодення	18
Горькова А. О. Маловідомий провулок на Татарці та його історичні споруди	29
Кириєвський В. Д., Асмаковський Е. В. Церкви Семенівки	34
Березова С. А., Полідович Ю. Б. Потир з Трьохсвятительського храму містечка Вороніж на Глухівщині	43
Травкіна О. І. Чудотворна ікона «Троїцько-Іллінська Богородиця» та її жертводавці	48
Кокшайкін М. Г., Шишков С. А. Село Пирогівка Сумської області	57
Бахтіна С. А. Пам'яткознавчо-краєзнавча наукова конференція «Слобожанські читання» – шлях до створення музею особистості – найціннішого культурного надбання в історії людства	61

РОЗДІЛ ІІ. ДОБА ГЕТЬМАНЩИНИ

Токарев С. А. Козацько-старшинська родина Тарасевичів у суспільно-політичному житті Української козацької держави другої половини XVII–XVIII ст.	65
Мицик Ю. А., Тарасенко І. Ю. П'ятнадцять документів другої половини XVII ст. з міської книги Козельця	70
Артемова Л. В. Світло материнської мудрості: 400 років від дня народження Марини (Марії Магдалини) Мазепи	77
Мезенцев В. І. Західні риси зображень янголів на кахлях Мазепиної столиці	81
Миколайко Т. А. Єпископ Чернігівський та Новгород-Сіверський Іраклій (Комаровський)	105

РОЗДІЛ ІІІ. НОВА ІСТОРІЯ

Галь Б. О. Сенаторська ревізія Малоросійської губернії (1799–1800)	108
Герасимчук О. М. Переселення козаків Глухівського повіту на землі Чорноморського війська у 1821–1825 рр.	118
Котельницький Н. А. До питання про політику земської ліберальної фронди Північного Лівобережжя у сфері поштової комунікації та зв'язку (60–70 рр. XIX ст.)	123
Мірошниченко Н. О. Імперська протидія українофільському руху в Чернігівській губернії у другій половині XIX ст.	126
Мироненко А. М. Пасіонарність етносу як ключовий момент геогенетичної зони Глухівщини	130
Лагута А. М. Олексій Кирилович Розумовський і Чернігівщина	134
Чурочкін О. А. Максим Федорович Берлінський: нові біографічні дані	146
Кужельна О. В. Михайло Петрович Дараган: сторінки життя полтавського дворянина, Чернігівського губернатора (1876–1878 рр.) та його родини	154
Путра О. М. Новгород-Сіверський казенний рабин (1893–1907) Марк (Мордух) Давидов Гордон	161
Федірко А. М. Благодійники та меценати Новгород-Сіверської чоловічої гімназії кінця XIX – початку XX ст.	166

Рекомендовано до друку:

Вченою радою Національного заповідника «Глухів»
(протокол № 3 від 18.07.2024 р.)

Вченою радою Інституту історії України Національної академії наук України
(протокол № 6 від 27.06.2024 р.)

Вченою радою Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка
(протокол № 15 від 26.06.2024 р.)

Редакційна колегія:

І. В. Мошик (голова), Г. В. Боряк, В. М. Горобець, А. П. Гриценко, С. Ю. Зозуля,
Г. Д. Казьмирчук, В. М. Крижанівський, О. І. Курок,
Н. О. Мірошниченко, О. А. Чумаченко, Т. В. Чухліб, О. В. Ясь,
С. П. Жукова (відповідальний секретар)

Адреса редакції:

41400, м. Глухів Сумської обл., вул. Шевченка, 30, тел./факс +380-5444-23557
e-mail: dikz@ukr.net

Адреса розміщення електронної версії видання в мережі Інтернет
<http://nz-hlukhiv.com.ua>

Зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24906 – 14846 ПР від 08.07.2021 р.)

Це видання спонсорували президент Дослідного інституту «Україніка» мгр Орест Стеців
та Фонд Батуринського проекту Канадського інституту українських студій у м. Торонто в Канаді

© Національний заповідник «Глухів», 2024
© Інститут історії України НАН України, 2024
© Глухівський національний педагогічний університет
ім. О. Довженка, 2024

Мошик І. В. Стан початкової освіти на Глухівщині у період Української революції 1917–1921 рр.	170
Коваленко О. Б. Нові відомості з історії Чернігівського наукового товариства (20-ті – початок 30-х рр. ХХ ст.)	174
Горох М. В. Чернігівщина років Голодомору (1932–1933) на сторінках часопису «Вісті ВУЦВК»: вирощування технічних і кормових культур, тваринництво	177
Степенькін С. Ю. Нововиявлені документи про антирадянське підпілля міста Глухова 1938 року	185
Акічев Ш. М. Казимир Малевич і Конотоп	187
Шишкіна Ю. А. Майстер інтелектуального жанру графіки – ескібрису (до 80-річчя від дня народження Г. О. Сергєєва)	190
Гриценко А. П. Глухівський період життя М. Ф. Лавриненка за матеріалами Відомчого архіву Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка (до 30-річчя від часу обрання народним депутатом України)	194
Рой С. В. Творча діяльність Ніжинського українського драматичного театру ім. М. М. Коцюбинського у 1990-х рр.: традиції та новаторські підходи.....	203

РОЗДІЛ ІV. МУЗЕЙНА СПРАВА

Рига Д. В. Інтер'єр Спасо-Преображенського собору на світлинах та негативах з колекції «Фотодокументального фонду» Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній»	207
Кондратенко Н. Г. Відбитки камей із зібрання Катерини Скаржинської: атрибуція та реставрація	211
Кондратенко Т. К., Кондратенко Н. Г. Індійська клинкова зброя із зібрання Полтавського красназничого музею імені Василя Кричевського	217
Сулима О. С. «Фонд Пилипа Капельгородського» у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського	223
Пінчук Н. Ю. Діяльність Національного заповідника «Глухів» у культурно-просвітницькій сфері під час російсько-української війни: нові виклики та шляхи їх подолання	228
Жукова С. П., Маслюк О. І. Пам'ять про історика в історії	233
АВТОРИ	238

РОЗДІЛ І. ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО ТА ПАМ'ЯТКООХОРОННА СПРАВА

УДК [725.182.728.81](477)

В. В. Вечерський

ВПЛИВ ІСОМОС НА РОЗВИТОК ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ І СВІТУ

Статтю присвячено питанням створення і функціонування Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ІСОМОС) як міжнародної неурядової організації, що об'єднує фахівців пам'яткоохоронної сфери і сприяє запровадженню в усіх країнах високих стандартів наукової реставрації, пристосування та використання нерухомих пам'яток культурної спадщини та збереження їхнього просторового середовища. На це спрямовано численні міжнародні документи (хартії, рекомендації, директиви, декларації тощо), опрацьовані й ухвалені або ІСОМОС, або ІСОМОС разом з іншими міжнародними організаціями. Їхній перелік поповнюється майже щороку, відповідно до розвитку пам'яткоохоронної сфери. Все це особливо актуальне для України, яка повинна дати раду сотням (якщо не тисячам) пам'яток, поруйнованих чи пошкоджених внаслідок воєнної агресії РФ проти України. Міжнародна співпраця у цій сфері за участю ІСОМОС має стати значною кваліфікованою допомогою для України.

Ключові слова: пам'ятки, культурна спадщина, реставрація, міжнародні хартії, Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць, Венеційська хартія.

Російсько-українська війна спричинила не тільки незчисленні людські жертви, а й знищення, руйнування, пошкодження значної кількості нерухомих пам'яток культурної спадщини в усіх регіонах України. Після закінчення війни та звільнення усіх тимчасово окупованих територій перед українською державою постане проблема: як дати раду пам'яткам, поруйнованим різною мірою – від пошкоджень тинькування до повного знищення. Деякі з них потребуватимуть виконання ремонтно-реставраційних робіт, деякі будуть вилучені з Державного реєстру нерухомих пам'яток України як такі, що втратили предмет охорони, деякі будуть відбудовані, а окремі – законсервовані в руїнованому стані як пам'ятки російського варварства – за взірцем руїн замку Кусі у Франції, які з 1918 р. є «пам'яткою німецького варварства». Уже зараз є очевидним, що українським фахівцям доведеться долати значні труднощі, й не тільки організаційно-фінансового характеру: перед ними постануть складні методичні проблеми, які не мають однозначних вирішень. Ось тут нам і стане в пригоді різноманітний міжнародний досвід, осмислений і кодифікований міжнародними організаціями, передусім Комітетом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та Міжнародною радою з питань пам'яток і визначних місць (англ. International Council on Monuments and Sites) (ІСОМОС) (іл. 1). Вельми корисній та плідній діяльності ІСОМОС і присвячено цю статтю, актуальність якої зрозуміла з усього, викладеного вище.

Література за темою дослідження включає збірки міжнародних документів в українських перекладах [1], публікації

Іл. 1. Логотип ІСОМОС. Джерело ілюстрації: Вечерський В. В. Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць (ІСОМОС) // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Міжнародна_рада_з_питань_пам'яток_і_визначних_місць_\(ICOMOS\)_%28_дата_звернення:_25.04.2024%29](https://vue.gov.ua/Міжнародна_рада_з_питань_пам'яток_і_визначних_місць_(ICOMOS)_%28_дата_звернення:_25.04.2024%29).

Українського національного комітету ІСОМОС [2], кілька випусків Вісника Українського національного комітету ІСОМОС [3; 4]. Тут варто згадати й публікації автора цієї статті, в яких висвітлено зазначену проблематику в цілому й окремі її аспекти: від статей ще радянської доби [5] до новітніх публікацій [6], у тому числі й тих, які відображають сучасні навчальні курси, читані здобувачам вищої освіти за спеціальністю «Музеєзнавство, пам'яткознавство» [7]. Зрозуміло, що жодна з цих публікацій, як і всі вони разом, не претендують на повноту висвітлення зазначеної проблематики, оскільки пам'яткоохоронна сфера стрімко розвивається, щороку з'являються нові документи методичного характеру, тож будь-яке паперове (книжкове чи журнальне) видання з цієї тематики застаріває ще в момент свого виходу в світ. Тому, щоби бути постійно «в темі», варто користуватися відповідними електронними ресурсами (переважно англійськими), але дуже обережно, пам'ятаючи, що фахові терміни, які українською та англійською мовами звучать майже однаково, можуть насправді означати зовсім різні поняття. Тож з методичної точки зору для фахівців найдоцільніше користуватися офіційними кодифікованими українськими перекладами, також доступними в мережі Інтернет [8]. Нашим вітчизняним недаліком є те, що далеко не всі міжнародні документи, які того варті, грамотно і фахово перекладено українською мовою.

А. П. Гриценко

**ГЛУХІВСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ
М. Ф. ЛАВРИНЕНКА ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ВІДОМЧОГО АРХІВУ ГЛУХІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ім. ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА
(до 30-річчя від часу обрання
народним депутатом України)**

Автором статті проаналізовано життєпис, педагогічну й наукову діяльність відомого українського освітянина та політика, викладача Глухівського державного педагогічного інституту (1987–1995), народного депутата України (1994–2002) Миколи Федоровича Лавриненка за матеріалами відомчого архіву Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, у фондах якого зберігається особова справа. Однак інформація, що представлена в джерелі, ширша за період роботи в педагогічному інституті в 1987–1994 роках. Завдяки опрацюванню матеріалів (автобіографія, накази, звіти, заяви, пояснювальні записки) чи не вперше представлено ґрунтовний життєпис М. Ф. Лавриненка від його народження в 1948 році до обрання народним депутатом України в 1994 році.

Представлений матеріал, безперечно, стане в нагоді при вивченні історії закладу вищої освіти в Глухові за такого непростого трансформаційного періоду радянської перебудови та перших років незалежності України.

Ключові слова: біографістика, Глухівський педагогічний інститут, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, пропосографія, колективний портрет, М. Ф. Лавриненко.

Дослідження історії першого в Україні закладу вищої педагогічної освіти – Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка – має значні напрацювання таких дослідників, як В. І. Белашова [3; 4], Я. М. Гирича [10; 11], А. П. Гриценка [5; 7; 8; 9; 13–19; 21; 22; 23; 25; 26; 28–32; 34; 35; 36; 38; 39; 40; 42; 43; 44; 48; 49; 59; 62; 65–70], В. В. Заїки [46], М. Й. Заремського [47], В. М. Крижанівського [49–57], О. І. Курка [1; 20; 41; 58; 60; 61; 63; 64] та багатьох інших. У світлі підготовки до відзначення 150-річчя від часу заснування закладу цей інтерес, безперечно, зростає. Цьому також сприяє значна джерельна база і, зокрема, фонди Відомчого архіву Університету, в якому, серед іншого, зберігаються особові справи студентів, викладачів та працівників, починаючи з 1947 р.

Відтак у контексті підвищення інтересу до історії Університету та вивчення особистостей його відомих випускників, викладачів і науковців, що навчалися та працювали в різний час, відкриваються значні перспективи до використання основних методів біографічних досліджень. Не дивлячись на значну кількість досліджених життєписів ряду викладачів (зокрема, В. І. Белашова [2; 5; 23; 24; 35], П. С. Горілого [45], О. І. Задоянчука [33; 68], В. В. Заїки [7; 12; 16; 21; 26; 32], М. Й. Заремського [33; 68], Я. М. Колубовського [47], В. А. Кубицького [9; 15], В. М. Куриленка [8; 28], І. М. Ляшка [4; 22], Л. К. Нарочної [28; 65], Г. Л. Сапігона [13; 18], М. П. Стожка [27; 31; 67] та ін.), ще залишаються малодослідженими або навіть недослідженими життєписи та аналізи пропосографічних чи навіть колективних портретів цілого ряду відомих особистостей. Безперечно, потребує більшої уваги постать Миколи Федоровича Лав-

Микола Федорович Лавриненко. Фото 1987 р.

риненка – відомого українського освітянина та політика, викладача Глухівського державного педагогічного інституту (1987–1995), народного депутата України (1994–2002).

Метою даної статті є дослідження життєпису та педагогічної й наукової діяльності М. Ф. Лавриненка за матеріалами Відомчого архіву Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (далі – ВА ГНПУ). У його фондах зберігається особова справа (далі – ОС) Миколи Федоровича Лавриненка – старшого викладача кафедри педагогіки і психології (на 44 аркушах). Вона розпочата 18 листопада 1987 р. – з дня прийняття на роботу до інституту й закінчена 30 травня 1994 р. – часом звільнення. Утім її матеріали (накази, звіти, заяви, пояснювальні записки тощо) дають можливість (перш за все, завдяки автобіографії) представити доволі ґрунтовний життєпис Миколи Федоровича від його народження в 1948 р. до обрання народним депутатом України в 1994 р. Більшість її документів радянського періоду написані російською мовою: заповнені самим М. Ф. Лавриненком у 1987 р. заява, автобіографія та особистий листок по обліку кадрів; характеристики з місця роботи та накази по педагогічному інституту. В той же час матеріали періоду незалежності, написані самим М. Ф. Лавриненком, і розпорядчі документи по інституту в 1993–1994 рр., зроблені виключно українською мовою. Інтерес до особистості М. Ф. Лавриненка викликає як підготовкою до відзначення 150-річчя від дня заснування закладу вищої освіти в Глухові, так і 30-річчям від дня обрання наприкінці травня 1994 р. чи не першого в істо-

рії уродженця Глухівщини народним депутатом України.

Микола Федорович Лавриненко народився 7 грудня 1948 року в селі Іващенкове Глухівського району (нині – Березівської сільської територіальної громади Шосткинського району) на Сумщині в селянській родині. Українець. Його доволі ґрунтовний життєпис, інформація про сімейний стан представлені в рукописі автобіографії, написаній у вересні 1987 року при влаштуванні на роботу до Глухівського педагогічного інституту.

Батько, Лавриненко Федір Микитович (1906–1950), працював теслярем, помер у 1950 р. Мати, Єфросинія Михайлівна Лавриненко (дівоче прізвище – Тимошенко) (1907–1964), працювала в польовій колгоспній ланці. У 1955 р. Микола вступив до 1-го класу Іващенківської початкової школи, а з 1959 р. навчався в Березівській восьмирічній школі (з 5-го класу, за 10 км від рідного села в центрі сільської Ради народних депутатів). У 1962 р. 13-річний Микола Лавриненко перевівся до 8-го класу Правдинської школи-інтернату (нині – Комунальний заклад Сумської обласної ради «Правдинська школа») в с. Іванівка Велико-Писарівського району (з 2020 р. – Кириківської селищної територіальної громади Охтирського району) Сумської області, яку закінчив улітку 1963-го. Тут, у школі, в травні 1963 р. він вступив до лав ВЛКСМ. З листопада 1963 по квітень 1964 р. працював робітником колгоспу ім. Жовтневої революції на будівництві коноплезаводу в с. Грем'ячка Ямпільського району (нині – Ямпільської селищної територіальної громади Шосткинського району) на Сумщині. З квітня по серпень 1964-го року працював причепщиком у тракторній бригаді цього ж колгоспу. Проживав у родині рідної сестри Катерини Федорівни Лях (1928 р. н.), продавчині сільського магазину [6, арк. 7–7 зв].

В автобіографії, окрім батьків, зазначені найближчі рідні: брат Іван Федорович Лавриненко (1928 р. н., одружений), працював (в т. ч. й на пенсії) у колгоспі ім. Держинського та проживав у с. Іващенкове; брат Андрій Федорович Лавриненко (1931 р. н., одружений), станом на 1987 р. був пенсіонером, проживав у м. Донецьк (нині – тимчасово окупована територія); сестра Наталія Федорівна Штанюк (1934 р. н.), проживала й працювала в агромістечку Комунарськ Буда-Кошельовського району Гомельської області, що в південно-східній частині Білорусі [6, арк. 7].

Після смерті матері у 1964 р. (батько помер у 1950 р.) Микола Лавриненко, за інформацією з автобіографії, намагався вступити до закладу освіти, але через малий вік 15-річного юнака нікуди не брали. Він переїхав до с. Велика Білозерка Кам'янсько-Дніпровського району (з 2020 р. – в складі Василівського району) Запорізької області (з лютого 2024 р. – тимчасово окупована територія), де працював скотарем великої рогатої худоби в місцевому колгоспі. У лютому 1965 р. він переїхав до міста Лозова на Харківщині, де влаштувався теслею 2-го розряду до СМУ-1 м. Лозова. У вересні цього ж року вступив до Харківського МПТУ-10, яке закінчив

у липні 1967 р. Відразу 18-річний юнак почав працювати за спеціальністю електрозварником 4-го розряду Харківського електромеханічного заводу (ХЕМЗа), а в листопаді 1967 р. був призваний до лав армії. Військову службу проходив у селищі Моніно Щелковського району Московської області. Під час служби обирався секретарем комсомольського бюро підрозділу, закінчив вечірню середню школу робітничої молоді при військовій частині. За активну «комсомольську роботу» в 1968 р. був нагороджений ЦК комсомолу значком «50 років ВЛКСМ». У березні 1969 р. був прийнятий кандидатом у члени КПРС політвідділом Військово-повітряної академії ім. Ю. О. Гагаріна [6, арк. 3 зв, 7 зв].

Демобілізувавшись у вересні 1969 р., М. Ф. Лавриненко повернувся на попереднє місце роботи до ХЕМЗу. А вже у грудні 1969 р. він став слухачем підготовчого відділення (робітфаку) ХДУ ім. Горького. По його закінченні у серпні 1970 р. був зарахований і став навчатися на філологічному факультеті Харківського державного університету імені О. М. Горького (від 1999 р. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна), який закінчив у липні 1975 р. за спеціальністю «Російська мова та література» та здобув кваліфікацію «Філолог. Викладач російської мови та літератури». Ще на підготовчих курсах у травні 1970 р. був прийнятий у члени КПРС. За час навчання двічі обирався головою профспілкового бюро факультету, на третьому курсі був членом народного контролю при парткомі університету. Під час навчання, як пише сам М. Ф. Лавриненко, працював уночі. З жовтня 1973 по лютий 1974 р. він працював черговим по тепловому району Харківського технікуму громадського харчування, а з листопада 1974 по червень 1975 р. – електромонтером студентського гуртожитку ХДУ ім. Горького. З 1971 по 1976 р. обирався кандидатом у члени та членом районного комітету з виробничо-масової роботи Українського республіканського комітету профспілки працівників освіти, вищої школи та наукових установ. За дорученням партбюро на 5-му курсі виконував обов'язки керівника політзанять серед працівників АГЧ Харківського університету [6, арк. 7 зв.–8].

Згідно посвідчення Міністерства народної освіти Української РСР, М. Ф. Лавриненко був направлений у розпорядження Юр'ївської середньої школи Путивльського району (нині – Юр'ївська гімназія Новослобідської сільської ради Конотопського району) рідної Сумщини, де з серпня 1975 р. працював військовим керівником та вчителем російської мови і літератури, двічі обирався головою місцевого комітету профспілки та один раз – секретарем парторганізації школи. На першому році педагогічної діяльності у квітні 1976 р. одружився з Любов'ю Григорівною Кузьменко (1950 р. н.).

Менш, ніж через чотири роки, 25 січня 1979 р., М. Ф. Лавриненка призначили директором Буянківської восьмирічної школи на Путивльщині (школа ліквідована, село в складі Новослобідської сільської територіальної

громади Конопського району знаходиться за 3 км від російсько-українського кордону, з квітня 2022 р. перебуває під обстрілом ворога). 30 квітня 1981 р. 32-річний М. Ф. Лавриненко став директором Бояро-Лежачівської середньої школи (була реорганізована у Бояро-Лежачівський навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа І ступеня – дошкільний навчальний заклад Путивльської районної ради, але діяльність призупинена; село адміністративно перебуває в складі Новослобідської сільської територіальної громади Конопського району, знаходиться на кордоні, обстрілюється ворогом). На цій посаді 35-річного педагога у 1984 р. нагородили значком «Відмінник народної освіти Української РСР» [6, арк. 4 зв, 8].

Напередодні 37-річчя (5 грудня 1985 р.) відбулося чергове призначення – Микола Федорович став директором Веселовської середньої школи (нині – Веселівська філія (гімназія з початковою школою) Путивльського ліцею № 1 ім. Р. Руднева Путивльської міської ради; саме село розташоване поблизу тодішнього Глухівського району, що ближче до малої батьківщини М. Ф. Лавриненка). У 1980–1981 рр. він обирався членом виконкому Бунякинської сільської ради, у 1982–1985 рр. – заступником члена виконкому Бояро-Лежачівської сільради, депутатом сільських рад, на території яких проживав і працював 8 років. Також у 1981–1983 рр. навчався на відділенні пропагандистів партійного навчання Університету марксизму-ленінізму Сумського обкому КПУ, який закінчив з відзнакою за спеціальністю «Пропагандист партійного навчання» [6, арк. 3–9].

У подружжя Лавриненків народилося п'ятеро дітей: у 1977 р. (с. Юр'єво тодішнього Путивльського району) – первісток, син; через два роки, у 1979 р., (с. Бунякине) – перша донька Катерина; наступного року – син Віктор (також – с. Бунякине); у 1982 р. (с. Бояро-Лежачі) – третій син, Костянтин; у 1986 р. (с. Веселе) – донька Наталія [6, арк. 4 зв, 8 зв].

16 листопада 1987 р. М. Ф. Лавриненко переведом був прийнятий на посаду старшого викладача кафедри педагогіки і психології Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського (наказ № 168-К від 18.11.1987 р. [6, арк. 1–2]. З 21 грудня 1987 р. його призначили (на громадських засадах) заступником декана з ідейно-виховної роботи факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін (далі – ЗТД) (наказ № 180-К від 18.12.1987 р.), оскільки викладачка О. А. Петрук¹ виявила бажання звільнитися від цих обов'язків [6, арк. 10–11]. Особова справа В. Ф. Лавриненка не містить інформацію про верхню межу його роботи на цій посаді. Згідно доповідної записки декана факультету загальнотехнічних дисциплін М. П. Волоса² та заяви самого В. Ф. Лавринен-

1. **Петрук Ольга Андріївна** (1949 р. н.) – старший викладач трудового навчання Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського в 1979–1991 рр. З січня 1986 по грудень 1987 р. в. о. декана, призначалася заступником декана з ідейно-виховної роботи факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін. У квітні 1991 р. була обрана заступником голови Глухівської міської ради.

2. **Волос Микола Петрович** (1948–2011) – кандидат фізико-мате-

ка відомо, що з 3 квітня 1989 р. він був знову призначений заступником декана цього факультету (наказ № 35-К від 06.04.1989 р.) у «зв'язку зі звільненням за станом здоров'я тов. Демидчика В. Г.³ та за згодою з партбюро факультету» [6, арк. 22–23]. 13 січня 1990 р. В. Ф. Лавриненко звільнився з обійманої посади за власним бажанням (наказ № 4-К від 12.01.1990 р.) [6, арк. 25–26].

З особистого листка по обліку кадрів дізнаємося, що В. Ф. Лавриненко володів англійською мовою («читаю і можу розмовляти»), був військовозобов'язаним – старшим лейтенантом командно-політичного складу мотострілецьких військ. У вересні 1987 р. з родиною проживав у с. Веселе Путивльського району, а згодом – у м. Глухів по вул. Путивльській, 18, кв. 55 [6, арк. 4 зв, 8 зв, 43].

Відразу після початку роботи в інституті 39-річний викладач визначився із темою наукових досліджень та планував скласти кандидатські іспити й писати дисертацію по кафедрі педагогіки Харківського державного університету імені О. М. Горького. Згідно рішення ради Глухівського державного педагогічного інституту (протокол № 13 від 01.07.1988 р.), він був обраний на посаду старшого викладача кафедри педагогіки і психології з 2 липня 1988 р. (наказ № 88-К від 04.07.1988 р.) [6, арк. 12–1], а потім переобраний ще через 5 років (протокол № 1 від 30.08.1993 р.) на посаду старшого викладача кафедри педагогіки (наказ № 67-К від 07.09.1993 р.) [6, арк. 30–33].

М. Ф. Лавриненко викладав предмети «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи», «Учбово-виховна робота в СПТУ» на факультеті загальнотехнічних дисциплін (ЗТД), а також «Етика та психологія сімейного життя» на всіх трьох факультетах, які тоді були у вузі. Крім того, він здійснював керівництво педагогічними практиками студентів 2–5 курсів на факультеті ЗТД та курсовими роботами з педагогіки серед студентів факультету ЗТД та педфаку. За понад 5 років роботи в інституті успішно склав всі кандидатські іспити та завершив написання кандидатської дисертації. В контексті цієї діяльності опублікував 9 тез до наукових конференцій, 2 статті в науково-методичних журналах, написав і підготував до друку посібник з методики виховної роботи «Патріотичне виховання школярів». На громадських засадах керував відділенням факультету громадських професій («Керівники кіно-фотоаматорських гуртків»), програма якого була розрахована на два роки. Зокрема, наприкінці квітня 1989 р. за відсутності лаборанта на М. Ф. Лавриненка тимчасово покладалася матеріальна відповідальність по кінофотолабораторії [6, арк. 24–25, 34–38].

Про активну викладацьку та наукову, а відтак і громадську діяльність М. Ф. Лавриненка можна довідатися

матичних наук (1983), доцент (1989), виконувач обов'язків ректора Глухівського державного педагогічного інституту (1990, 1999–2000), проректор (1989–2002), перший проректор (2002–2010), заслужений працівник освіти України (1999). В цей період – декан факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін.

3. **Демидчик Володимир Григорович** (1956 р. н.) – заступник декана факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін та праці Глухівського державного педагогічного інституту (1988–1989)

Лист ректору Глухівського педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від секретаріату Верховної Ради України (1994 р.). ВА ГНПУ, ОС М. Ф. Лавриненка, арк. 41

з документа, що зберігається в його особовій справі. Подаємо його повністю мовою оригіналу.

ЗВІТ

старшого викладача кафедри педагогіки та психології Лавриненка Миколи Федоровича про роботу за 1988–1993 роки

1. Навчальна робота.

Протягом 5 років роботи на кафедрі вів лекції та практичні заняття з «Історії педагогіки», «Методики виховної роботи» та «Учбово-виховної роботи в СПТУ» на факультеті ЗТД⁴, а також з «Етики та психології сімейного життя» на всіх трьох факультетах. З 1992–1993 учбового року проводив ще й лекційні та практичні заняття з «Педагогіки» та «Історії педагогіки» на дошкільному факультеті. Окрім названих дисциплін, виконував і таку роботу, як керівництво педагогічними практиками студентів II–V курсів факультету ЗТД, керівництво курсовими роботами з педагогіки серед студентів ЗТФ та педфаку, роботу викладача-екзаменатора в ДЕКАх тощо.

Учбове навантаження виконував постійно у відповідності з запланованим і навіть перевиконував в зв'язку з виробничою необхідністю.

2. Навчально-методична робота.

Майже кожного року приходилось переробляти робочі програми і розробляти нові курси в зв'язку з перерозподілом навантаження, також з змінами, що відбувались взагалі в суспільстві та в педагогіці, зокрема. В цьому навчальному році таким став курс «Загальна педагогіка»/новий в моїй практиці/, переробляв курси лекцій та практичних занять з «Історії педагогіки»/на ЗТФ/ та з «Історії дошкільної педагогіки»/на дошк. ф-ті/. Кожного року розробляв плани семінарських занять та методичні розробки

4. ЗТД або ЗТФ – факультет підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін (нині – факультет технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

завдань по індивідуальній роботі студентів з таких курсів, як «Історія педагогіки», «Історія дошкільної педагогіки», «Загальна педагогіка»/1992 р./.

3. Науково-дослідна робота.

Протягом 5 років працював над проблемою патріотичного виховання учнів та студентів, що була загальною для всієї кафедри. Основна увага і зусилля були зосереджені на підготовці до кандидатських екзаменів та проведення дисертаційного дослідження на здобуття ступеня кандидата педагогічних наук. За цей строк, як і було заплановано, я успішно склав всі кандидатські екзамени і завершив написання кандидатської дисертації, яка зараз знаходиться в стадії оформлення до її захисту.

За 5 років мною опубліковано 9 тез до наукових конференцій міжвузівського, республіканського та союзного рівнів, 2 тез

прийнято до друку, опубліковано також дві статті в науково-методичних журналах. Крім того, написав і готовлю до друку методичний посібник з методики виховної роботи «Патріотичне виховання школярів».

4. Організаційно-методична робота.

Протягом всього строку постійно брав участь в роботі кафедри /засідання та методичні семінари/, виступав на установчих конференціях з педпрактики для студентів ЗТФ. Проводив постійно консультації для студентів з індивідуальної роботи, а також по підготовці курсових та дипломних робіт /ф-т ЗТД/.

Кожного року приймав участь в методичних нарадах класних керівників міста Глухова, міста Шостки та Путивльського, Ямпільського і Глухівського районів і в 1988–1989 рр. в Лебединському та Сумському районах, а також робив доповідь перед педагогами-керівниками в обласному ІУВ /1990 р./.

Разом з студентами вивчав і потім розповсюджував досвід педагога-новатора Ш. Амонашвілі⁵ серед вчителів області /в школах Сумського району, Лебединського, Путивльського, Ямпільського, м. Шостки, Роменського району, м. Глухова і району/ Слоут, Береза, Сопич, Баничі, Суходол, Червоне/. Брав участь в оформленні стендів про досвід Ш. Амонашвілі. Виступав з лекціями для вчителів на курсах підвищення кваліфікації, на заняттях психолого-педагогічного практикума в школі № 5, а також перед батьківською громадкістю. Брав участь в роботі обласного педагогічного товариства, а також в пропаганді досвіду виховної роботи з питань патріотичного та екологічного виховання сільських школярів на ВДНГ в Москві в 1991 році /маю посвідчення/. Виступав з доповіддю з актуальних проблем виховання в технікумі /Глухів/.

5. Робота по вихованню студентів.

5. Амонашвілі Шалва Олександрович (нар. 1931 р.) – видатний радянський російський педагог та психолог.

З 1988 по 1990 рік виконував на громадських засадах обов'язки заступника декана з виховної роботи на ф-ті ЗТД. Організовував зустрічі студентів з майстрами педагогічної справи на базі СПТУ-31, Глухівської школи-інтернату та в гуртожитку /ЗТФ/. Брав участь в підготовці тематичних вечорів для студентів як в гуртожитку, так і на факультеті /ЗТД/ в середньому I на рік. Відвідував студентів в гуртожитку, проводив там бесіди, надавав допомогу студенту.

6. Громадська робота.

На громадських засадах керую 5 років відділенням факультету громадських професій /«Керівники кіно-фотоаматорських гуртків»/. Тут вже відбулось два випуски фахівців з кіно-фотоаматорської справи. Програма відділення розрахована на 2-річний строк навчання.

З 1990 року по цей час виконую обов'язки народно-го депутата Глухівської міської ради народних депутатів, очолюю комісію з питань народної освіти, культури та спорту, тому багато позаробочого часу /власного/ йде на спілкування з керівниками різних рівнів, представниками громадських організацій та виборцями.

Крім того, доводиться виконувати інші тимчасові доручення як в громадському житті інституту, так і в районі, місті.

14.05.93 р.

Лавриненко М. Ф.

Отже, вже з весни 1990 р. М. Ф. Лавриненко поринув у депутатську діяльність, на місцевих виборах був обраний депутатом Глухівської міської ради народних депутатів та очолив комісію з питань народної освіти, культури і спорту [6, арк. 36].

27 травня 1994 р. на ім'я ректора Глухівського державного педагогічного інституту В. М. Куриленка⁶ надійшов лист від секретаріату Верховної Ради України за підписом керівника секретаріату Л. Є. Горьового, яким було повідомлено, що відповідно до ч. 2 ст. 25 Закону України «Про вибори народних депутатів України» народний депутат України Микола Федорович Лавриненко звільняється з попереднього місця роботи у зв'язку з переходом його на виборну посаду у Верховній Раді України (п. 5 ст. 36 КЗпП України). 30 травня М. Ф. Лавриненко написав заяву про звільнення з проханням дозволити працювати на 0,25 ставки старшого викладача за сумісництвом у 1994/1995 навчальному році. Звільнений з 1 червня 1994 р. у зв'язку з переходом його на виборну посаду у Верховній Раді України (наказ № 34-К від 30.05.1994 р.) [6, арк. 39–42, 44].

Життєпис відомого українського освітянина та політика Миколи Федоровича Лавриненка, представлений за матеріалами його особової справи викладача Глухівського державного педагогічного інституту в 1987–1994 роках, безперечно, стане в нагоді при вивченні історії закладу

6. Куриленко Володимир Михайлович (1948–2012) – мовознавець, діалектолог, ректор Глухівського педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського (1990–1995), кандидат філологічних наук (1985), доцент (1986).

вищої освіти в Глухові за такого непростого трансформаційного періоду радянської перебудови та перших років незалежності України.

ДЖЕРЕЛА

1. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / Гол. редактор О. І. Курок. Суми : ПВП «Видавничий дім «Еллада», 2019. 195 с.

2. Белашов Валерій Іванович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / Укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів, 2024. 77 с.

3. Белашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874–2014 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 39–51.

4. Белашов В. І. Ляшко Іван Михайлович: людина, педагог, дослідник. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 1. С. 116–117.

5. Валерій Іванович Белашов (1949–2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А. Чумаченко, О. Ф. Белашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (дата звернення: 10.11.2023).

6. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Лавриненка Миколи Федоровича. 44 аркуші.

7. Віктор Володимирович Заїка (1957–2020): біобібліогр. покажчик / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

8. Володимир Михайлович Куриленко (1948–2012): біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, Н. В. Гоголь. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с.

9. В'ячеслав Антонович Кубицький (1924–2008): біобібліогр. покажчик до 100-річчя від дня народження / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Коренева. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

10. Гирич Я. М. Історико-культурна спадщина україно-російського прикордоння: досвід трьох наукових конференцій. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 120–130.

11. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 180–217.

12. Голуб А. Віктор Заїка – видатна особистість в історії міста Глухова Сумської області. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 71–74. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2919> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

13. Григорій Львович Сапітон (1901–1954): біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, В. А. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото.

14. Гриценко А. П. Видатний глухівський філософ Мечислав Йосипович Заремський. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 409–416.

15. Гриценко А. В'ячеслав Кубицький: видатний фізик та педагог. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 44–46. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2911> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

16. Гриценко А. Глухівський дослідник срібного віку Віктор Заїка. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 28–33. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2905> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

17. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023. № 2. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

18. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 24–28. URL: <http://46.201.250.252/>

[handle/123456789/2904](http://46.201.250.252/handle/123456789/2904) (дата звернення: 11.04.2024 р.).

19. Гриценко А. П. Діяльність Глухівського педагогічного інституту (1954–2000 рр.). *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 38–47.

20. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Освіта і наука ХХІ століття*: матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 трав. 2022 р.). 2022. С. 48–49.

21. Гриценко А. П. Дослідник та краєзнавець Віктор Володимирович Заїка. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 401–408.

22. Гриценко А. П. Засновник музею ГНПУ Іван Михайлович Ляшко. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 417–421.

23. Гриценко А. П. Історична школа Валерія Івановича Белашова. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 379–386.

24. Гриценко А., Голуб А. Історична школа «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» В. І. Белашова. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 16–21. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2902> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

25. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі ХІХ–ХХ ст. *Сіверщина в історії України*. 36 наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОШК, 2014. С. 249–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviiu_2014_7_62 (дата звернення: 11.04.2024 р.).

26. Гриценко А. Краєзнавча діяльність історика Віктора Заїки. *Перші краєзнавчі читання в пам'яті професора Лева Баженова: Матеріали всеукр. наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 02 червня 2023 р.)* / [редкол.: Ю. В. Телячий (гол.), Н. І. Сарай (заступник гол.), С. В. Маркова (заступник гол.) та ін.]. Хмельницький : ХКТЕІ, 2023. С. 76–79.

27. Гриценко А. П. Краєзнавча та наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 432–437.

28. Гриценко А., Хроленко М. Лідія Нарочна – видатна українська методистка викладання природознавства та авторка підручників. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 107–108. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2931>

29. Гриценко А. П. Матеріали до біобіографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр. (Доповнення)» / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

30. Гриценко А. П. Наукова діяльність Віктора Степановича Прокопчука. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 422–431.

31. Гриценко А. Наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 36–40. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2909> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

32. Гриценко А. П. Некрологи. Пам'яті Віктора Володимировича Заїки. *Сіверянський літопис*. 2023. № 6. С. 147. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356>

33. Гриценко А. П. Олександр Іванович Задоянчук: перший професійний політолог в університеті. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 395–400.

34. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119–125. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

35. Гриценко А. Пам'яті Валерія Івановича Белашова (1949–2022). *Сіверянський літопис*. 2023. № 3. С. 141–142. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> (дата звернення: 10.11.2023 р.).

36. Гриценко А. П., Ащаділова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чо-

ловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х–1900-х роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXIX. С. 26–32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.139.p.25 (дата звернення: 11.04.2024 р.).

37. Гриценко А. Постать видатного глухівського філософа Мечислава Заремського. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 99–103. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2929> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

38. Гриценко А. П., Чумаченко О. А., Прокопчук В. С. Початковий період кампанії ліквідації неписьменності на Сумщині у 20-х роках ХХ ст.: агітація за грамотність, заохочення до навчання та ідеологічний чинник (за документами Державного архіву Сумської області). *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXVIII. С. 48–56. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/88629> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

39. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України*: збірник наукових праць. 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023 р.).

40. Гриценко А. П. Становлення та розвиток історико-філологічної освіти. Кафедра історії, правознавства та методики навчання. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)*: колективна монографія / гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 348–377.

41. Гриценко А. П., Курок О. І. Традиція проведення науково-практичних конференцій з історії у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць. Глухів, 2023. Вип. 2. С. 13–22. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2224> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

42. Гриценко А. П. Святування 50-річчя від дня створення Глухівського учительського інституту у 1924 році. *Наука та освіта в умовах війни*: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа). Глухів, 2024. С. 49–52.

43. Гриценко А. П., Ащаділова Т. А. Управління Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Суми, 8–9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьоба С. П., 2024. С. 75–79.

44. Гриценко В. Діяльність євреїв у Глухівському педагогічному інституті. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 84–88. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2924> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

45. Гриценко В. Постать директора Глухівського педагогічного технікуму Платона Горілого. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 94–96. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2927> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

46. Заїка В. В. Глухівський вчительський інститут в системі освітництва північно-східної України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. *Сумська старовина*. 2013. № 41–42. С. 51–52.

47. Заремський М. Й. Історіографія Я. М. Колубовського та її вплив на розвиток філософського процесу. *Матеріали четвертої Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції*. Суми, 2001. С. 63–67.

48. Календар знаменних дат і подій історії Глухівщини: 2023 рік. Довідкове видання / автор-упорядник Андрій Гриценко. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 78 с.

49. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту з 1874 по 1924 роки: біобібліогр. покажчик до 150-річчя з часу заснування університету / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко; В. М. Крижанівський. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

50. Крижанівський В. М. Викладачі Глухівського інституту (1874–1924 рр.). Біобіографічний словник. Глухів; Кропивницький: [Б. в.], 2017. 95 с.

51. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 рр.). *Сіверщина в історії України*. Збірник наукових праць. Київ – Глухів, 2017. Вип. 10. С. 310–312.

52. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924–1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2018. Вип. 6. С. 112–147. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2929>

nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 (дата звернення: 11.04.2024 р.).

53. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 99–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 (дата звернення: 11.04.2024 р.).

54. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літера К). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11.04.2024 р.).

55. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери Л, О). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2016. Вип. 4. С. 149–158. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_16 (дата звернення: 11.04.2024 р.).

56. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери С, Ш, Х, Ю). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11.04.2024 р.).

57. Крижанівський В. М. Спогади родини Полярушів про Глухівський педагогічний інститут (1964–1972 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 1. С. 88–94. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/14.pdf> (дата звернення: 23.03.2023 р.).

58. Курок О., Гриценко А. Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.58407/litopis.230105> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

59. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів, 2020. С. 233–237.

60. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ*: збірник наукових праць. Глухів, 2022. Вип. 1. С. 19–23.

61. Курок, О., Гриценко, А., Прокопчук В. Ліквідація неписьменності 20–30-х років ХХ ст. як соціальний та політичний проект радянської влади: філософський аспект. *Сумський історико-архівний журнал*. 2023. № XL. С. 12–18. URL: doi.org/10.21272/shaj.2023.140.p.12 (дата звернення: 11.04.2024 р.).

62. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1. С. 12–24. URL: <https://drive.google.com/file/d/182VCBK9-qYdkozlj2mGgLebtmGkplDdo/view> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

63. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї Глухівського національного педагогічного університету в 2024 році. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

64. Курок О. І., Гриценко А. П. Традиції історико-філософської школи Глухівського університету: роль персоналії в її розвитку. *Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Белашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка*: збірник наукових праць. Глухів, 2023. Вип. 1. С. 10–14.

65. Лідія Кирилівна Нарочна (1924–2015): біобібліогр. покажчик до 100-річчя від дня народження / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, М. В. Хроленко, І. М. Коренева. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

66. Мечислав Йосипович Заремський (1951–2022): біобібліогр. покажчик / керівник вид. проекту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Заремська. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1958> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

67. Микола Павлович Стожок (1923–2003): біобібліогр. покажчик до 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті / керівник вид. проекту О. І. Курок, уклад. А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2182> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

68. Олександр Іванович Задоянчук (1959–2002): біобібліогр. покажчик до 65-річчя від дня народження / керівник вид. проекту О. І. Курок, уклад. А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 42 с.

69. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / укладачі: Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023.

146 с.: фото. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2066> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

70. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник: 2-ге видання, доповнене. Суми: ФОП Цьома С. П., 2024. 136 с.

Hrytsenko A. P. The Hlukhiv period of the life of M. F. Lavrynenko according to the materials of the departmental archive of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (to the 30th anniversary of the election as a People's Deputy of Ukraine)

The author of the article analyzed the biography and pedagogical and scientific activities of the famous Ukrainian educator and politician, teacher of the Hlukhiv State Pedagogical Institute (1987–1995), People's Deputy of Ukraine (1994–2002) Mykola Lavrynenko, based on the materials of the departmental archive of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, in the funds of which a personal file is stored. However, the information presented in the source is broader than the period of work at the pedagogical institute in 1987–1994. Thanks to the processing of materials (autobiography, orders, reports, statements, explanatory notes), a thorough biography of M. F. Lavrynenko from his birth in 1948 to his election as a People's Deputy of Ukraine in 1994 is presented for the first time.

The presented material will undoubtedly be useful when studying the history of the institution of higher education in Hlukhiv during such a difficult transformational period of Soviet perestroika and the first years of statehood in Ukraine, both on the example of the development of the historical Hlukhiv region, Putivl region, and Ukraine as a whole.

Key words: biography, Hlukhiv Pedagogical Institute, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, proposography, collective portrait, M. F. Lavrynenko.

REFERENCES

1. Kurok, O. I. (2019). *Almanakh universytetskoï slavy: Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Oleksandra Dovzhenka (1874–2019)* [Almanac of university fame: Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (1874–2019)]. Sumy. [in Ukrainian].

2. Hrytsenko, A. P., Chumachenko, O. A. (2024). *Bielashov Valerii Ivanovych: zhyttiepy, naukova i pedahohichna diialnist: do 75-richchia vid dnia narodzhennia [Valery Ivanovich Belashov: biography, scientific and pedagogical activity: to the 75th anniversary of his birth]*. Hlukhiv. [in Ukrainian].

3. Bielashov, V. I. (2014). *Istoriografichna tradytsiia ta dzhherelna baza vyvchennia istorii pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka (1874 – 2014 rr.)* [Historiographical tradition and source base for studying the history of Oleksandr Dovzhenko Pedagogical University (1874 - 2014)]. *Istorychni studii i storychno prohrsju*, 2, pp. 39 – 51. [in Ukrainian].

4. Bielashov, V. I. (2014). *Liashko Ivan Mykhailovych: liudyna, pedahoh, doslidnyk [Lyashko Ivan Mykhailovych: man, teacher, researcher]*. *Istorychni studii suspilnoho prohrsju*, 1, pp. 116 – 117. [in Ukrainian].

5. Hrytsenko, A. P. (Ed.) (2023). *Valerii Ivanovych Bielashov (1949 – 2022): biobibliohr. pokazhchik [Valery Ivanovich Belashov (1949 – 2022): biobibliographic index]*. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> [in Ukrainian].

6. Vidomchyi arkhiv Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. *Osobova sprava Lavrynenka Mykola Fedorovycha*. (unpublished). [in Ukrainian].

7. Hrytsenko, A. P., Zaika, O. Ya. (2023). *Viktor Volodymyrovych Zaika (1957 – 2020): biobibliohr. pokazhchik [Viktor Volodymyrovych Zaika (1957–2020): biobibliography. index]*. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> [in Ukrainian].

8. Hrytsenko, A. P., Hohol, N. V. (2023). *Volodymyr Mykhailovych Kurylenko (1948 – 2012): biobibliohr. pokazhchik do 75-richchia z dnia narodzhennia [Volodymyr Mykhailovych Kurylenko (1948 – 2012): biobibliographer. index to the 75th birthday]*. Hlukhiv. [in Ukrainian].

9. Hrytsenko, A. P., Koreneva, I. M. (2024). *Viacheslav Antonovych Kubytskyi (1924 – 2008): biobibliohr. pokazhchik do 100-richchia vid dnia narodzhennia [Vyacheslav Antonovych Kubytskyi (1924 – 2008): biobibliography. index to the 100th anniversary of the birth]*. Hlukhiv. [in Ukrainian].

10. Hyrych, Ya. M. (2014). *Istoryko-kulturna spadshchyna ukraino-rosiiskoho prykordonnia: dosvid trokh naukovykh konferentsii [Historical and cultural heritage of the Ukrainian-Russian border: experience of three scientific conferences]*. *Istorychni studii suspilnoho prohrsju*, 2, pp. 120 – 130. [in Ukrainian].

11. Hyrych, Ya. M. (2017). *Materiialy do biohrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1952 – 1991 rr.» [literary «P, R, T, U, F, Ts, Ch, Ya»] [Materials for the biographical dictionary «Scientific and pedagogical workers of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 1952–1991.» (letters «P, R, T, U, F, C, Ch, Y»)]*. *Istorychni studii suspilnoho prohrsju*, 5, pp. 180 – 217. [in Ukrainian].

12. Holub, A. (2024). *Viktor Zaika – vydatna osobystist u istorii mista Hlukhova Sums'koi oblasti [Viktor Zayka is an outstanding person in the history of the city of Hlukhova, Sumy region]*. *«Hlukhivskiy istoriko-filosofskiy chytannia»: zbirnyk naukovykh prats*, 2, pp. 71 – 74. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2919> [in Ukrainian].

13. Hrytsenko, A. P., Hrytsenko, V. A. (2024). *Hryhorii Lvovych Sapiton (1901–1954): biobibliohr. pokazhchik do 70-richchia vid dnya smerti [Hryhorii Lvovych Sapiton (1901–1954): biobibliography. index to the 70th anniversary of the death]*. Hlukhiv. [in Ukrainian].

14. Hrytsenko, A. P. (2024). *Vydatnyi hlukhivskiy filosof Mechyslav Yosypovych Zaremskyi [Prominent Hlukhiv philosopher Mechyslav Yosypovych Zaremskyi]*. *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu)*: kolektyvna monohrafiya, pp. 409 – 416. Hlukhiv. [in Ukrainian].

15. Hrytsenko, A. (2024). *Viacheslav Kubytskyi: vydatnyi fizyk ta pedahoh [Vyacheslav Kubytskyi: outstanding physicist and teacher]*. *«Hlukhivskiy istoriko-filosofskiy chytannia»: zbirnyk naukovykh prats*, 2, pp. 44 – 46. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2911> [in Ukrainian].

16. Hrytsenko, A. (2024). *Hlukhivskiy doslidnyk sribnoho viku Viktor Zaika [Viktor Zaika, researcher of the Silver Age from Hlukhiv]*. *«Hlukhivskiy istoriko-filosofskiy chytannia»: zbirnyk naukovykh prats*, 2, pp. 28 – 33. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2905> [in Ukrainian].

17. Hrytsenko, A. P., Koliienko, A. A. (2023). *Hlukhivskiy uchytselskyi instytut: filosofskiy zasady zasnuvannya ta funktsionuvannya [Hlukhiv Teacher's Institute: philosophical principles of establishment and functioning]*. *Kulturolohichnyi almanakh*, 2, pp. 157–162. Retrieved from: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> [in Ukrainian].

18. Hrytsenko, A. (2024). *Dyrektorstvo Hryhoriiia Sapitona u Hlukhivskomu uchytselskomu instytutii [Directorship of Hryhorii Sapitona at the Hlukhiv Teachers' Institute]*. *«Hlukhivskiy istoriko-filosofskiy chytannia»: zbirnyk naukovykh prats*, 2, pp. 24 – 28. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2904> [in Ukrainian].

19. Hrytsenko, A. P. (2024). *Diialnist Hlukhivskoho pedahohichnoho instytutu (1954 – 2000 rr.) [Activities of the Hlukhiv Pedagogical Institute (1954 - 2000).]* *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu)*: kolektyvna monohrafiya, pp. 38 – 47. Hlukhiv. [in Ukrainian].

20. Hrytsenko, A. P., Kurok, O. I. (2022). *Do pytannia periodyzatsii istorii Hlukhivskoho derzhavnogo pedahohichnoho instytutu na rubezhi XX–XXI stolit [On the issue of periodization of the history of the Hlukhiv State Pedagogical Institute at the turn of the XX–XXI centuries]*. *Osvitai nauka XXI stolittia: materialy zvitnoi nauk.-prakt. konf. Vykkladachiv*, pp. 48–49. Hlukhiv. [in Ukrainian].

21. Hrytsenko, A. P. (2024). *Doslidnyk ta kraieznavets Viktor Volodymyrovych Zaika [Researcher and local historian Viktor Volodymyrovych Zaika]*. *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu)*: kolektyvna monohrafiya, pp. 401 – 408. Hlukhiv. [in Ukrainian].

22. Hrytsenko, A. P. (2024). *Zasnovnyk muzeiu HNPU Ivan Mykhaylovych Liashko [Ivan Mykhailovych Liashko is the founder of the Museum Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University]*. *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu)*: kolektyvna monohrafiya, pp. 417 – 421. Hlukhiv. [in Ukrainian].

23. Hrytsenko, A. P. (2024). *Istorychna shkola Valerii Ivanovycha Bielashova [Historical School of Valery Ivanovich Belashov]*. *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu)*: kolektyvna monohrafiya, pp. 379 – 386. Hlukhiv. [in Ukrainian].

24. Hrytsenko, A., Holub, A. (2024). *Istorychna shkola «Hlukhivskoho periodu v istorii Hetmanshchyny» V.I. Bielashova [Historical school of «Hlukhiv period in the history of the Hetmanship» by V.I. Belashov]*. *«Hlukhivskiy istoriko-filosofskiy chytannia»: zbirnyk naukovykh prats*. Hlukhiv, 2, pp. 16 – 21. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2902> [in Ukrainian].

25. Hrytsenko, A. P. (2014). *Istoriya vprovadzhennia metodyky vykorystannya informatsiynykh resursiv u praktyku navchannya istoriyi u vitshchynnykh shkolakh na rubezhi XIX–XX st. [The history of the introduction of the method of using information resources into the practice of teaching history in domestic schools at the turn of the 19th and 20th centuries]*. *Sivershchyna v istoriyi Ukrainy*, 7, pp. 249 – 252. Retrieved from: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu.2014.7.62> [in Ukrainian].

26. Hrytsenko, A. (2023). *Kraieznavcha diialnist Viktorja Viktora Zayky [Local history activities of historian Viktor Zayka]*. *Pershi kraieznavchi chytannia v pamiat profesora Leva Bazhenova: materialy vseukr. nauk.-prakt. konferentsiyi (m. Khmelnytskyi, 02 chervnya 2023 r.)*, pp. 76 – 79. Khmelnytskyi. [in Ukrainian].

27. Hrytsenko, A. P. (2024). *Kraieznavcha ta naukova diialnist Mykola Pavlovycha Stozhka [Local history and scientific activity of Mykola Pavlovych Stozhko]*. *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni*

O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu): kolektyvna monohrafiya, pp. 432 – 437. Hlukhiv. [in Ukrainian].

28. Hrytsenko, A., Khrolenko, M. (2024). *Lidiia Narochna – vydatna ukrainska metodystka vykladannia pryrodovnavstva ta avtorka pidruchnykiv [Lydia Narochna is an outstanding Ukrainian natural science teaching methodologist and author of textbooks]*. *«Hlukhivskiy istoriko-filosofskiy chytannia»: zbirnyk naukovykh prats*, 2, pp. 107 – 108. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2931> [in Ukrainian].

29. Hrytsenko, A. P. (2024). *Materiialy do biobibliografichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1952 – 1991 rr. (Dopovnennia)» [Materials for the biobibliographic dictionary «Scientific and pedagogical workers of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 1952 – 1991 (Addition)»]*. Hlukhiv. [in Ukrainian].

30. Hrytsenko, A. P. (2024). *Naukova diialnist Viktora Stepanovycha Prokopchuka [Scientific activity of Viktor Stepanovych Prokopchuk]*. *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu)*: kolektyvna monohrafiya, pp. 422 – 431. Hlukhiv. [in Ukrainian].

31. Hrytsenko, A. (2024). *Naukova diialnist Mykola Pavlovycha Stozhka [Scientific activity of Mykola Pavlovych Stozhko]*. *«Hlukhivskiy istoriko-filosofskiy chytannia»: zbirnyk naukovykh prats*, 2, pp. 36 – 40. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2909> [in Ukrainian].

32. Hrytsenko, A. P. (2023). *Nekrolohy. Pamiati Viktora Volodymyrovycha Zaiky [Obituaries. In memory of Viktor Volodymyrovych Zaika]*. *Siverianskyi litopys*, 6, 147. Retrieved from: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356> [in Ukrainian].

33. Hrytsenko, A. P. (2024). *Oleksandr Ivanovych Zadoianchuk: pershyi profesiinyi politoloh v universyteti [Oleksandr Ivanovych Zadoianchuk: the first professional political scientist to enter the university]*. *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu)*: kolektyvna monohrafiya, pp. 395 – 400. Hlukhiv. [in Ukrainian].

34. Hrytsenko, A. P., Koliienko, A. A. (2023). *Osoblyvosti vykladannia istorii ta relihiinoho vykhovannia v Hlukhivskomu uchytselskomu instytutii (1874–1917 rr.) [Peculiarities of teaching history and religious education at the Hlukhiv Teacher's Institute (1874–1917).]* *Kulturolohichnyi almanakh*, 3, pp. 119 – 125. Retrieved from: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> [in Ukrainian].

35. Hrytsenko, A. (2023). *Pamiati Valerii Ivanovycha Bielashova (1949–2022) [In memory of Valery Ivanovich Belashov (1949–2022)]*. *Siverianskyi litopys*, 3, pp. 141–142. Retrieved from: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> [in Ukrainian].

36. Hrytsenko, A. P., Ashchaulova, T. A. (2022). *Porivnialna kharakterystyka sotsialnoho statusu ta rinvnia zhyttia vykladachiv Hlukhivskoyi cholovchoi himnazii ta Hlukhivskomu uchytselskomu instytutu v 1870–kh – 1900–kh rokakh [Comparative characteristics of the social status and standard of living of the teachers of the Hlukhiv Men's Gymnasium and the Hlukhiv Teacher's Institute in the 1870s – 1900s]*. *Sumskiy istoriko-arkhivnyi zhurnal*, XXXIX, pp. 26 – 32. Retrieved from: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 [in Ukrainian].

37. Hrytsenko, A. (2024). *Postat vydatnoho hlukhivskoho filosofa Mechyslava Zaremskoho [The figure of the prominent Hlukhiv philosopher Mechyslav Zaremskyi]*. *«Hlukhivskiy istoriko-filosofskiy chytannia»: zbirnyk naukovykh prats*, 2, pp. 99–103. Hlukhiv URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2929> [in Ukrainian].

38. Hrytsenko, A. P., Chumachenko, O. A., Prokopchuk, V. S. (2022). *Pochatkoviy period kampanii likvidatsii nepysmennosti na Sumshchyni u 20-kh rokakh XX st.: ahitatsiia za hramotnist, zaokhochennia do navchannia ta ideolohichnyi chynnyk (za dokumentamy Derzhavnogo arkhivu Sums'koi oblasti) [The initial period of the campaign to eliminate illiteracy in the Sumy region in the 20s of the 20th century: campaigning for literacy, encouragement to study and the ideological factor (according to the documents of the State Archive of the Sumy region)]*. *Sumskiy istoriko-arkhivnyi zhurnal*, XXXVIII, pp. 48 – 56. Retrieved from: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/88629> (data zvernennia: 11. 04. 2024 r.). [in Ukrainian].

39. Hrytsenko, A. P. (2022). *Rozvytok Hlukhivskoho pedahohichnoho instytutu u 1990 kh rokakh [Development of the Hlukhiv Pedagogical Institute in the 1990s]*. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, 15, pp. 40 – 147. Retrieved from: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf [in Ukrainian].

40. Hrytsenko, A. P. (2024). *Stanovlennia ta rozvytok istoriko-filolohichnoi osvity. Kafedra istorii, pravoznavstva ta metodyky navchannia [Formation and development of historical and philological education. Department of history, jurisprudence and teaching methods]*. *Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni O. Dovzhenka: istoriia, podii, osoby (Do 150-richchia universytetu)*: kolektyvna monohrafiya, pp.

348 – 377. Hlukhiv. [in Ukrainian].

41. Hrytsenko, A. P., Kurok, O. I. (2023). Tradyttsiia provedennia naukovo-praktychnykh konferentsii z istorii u Hlukhivskomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti imeni Oleksandra Dovzhenka [The tradition of conducting scientific and practical conferences on history at the Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko]. *Aktualni pytannia doslidzhennia istorichnoi nauky u vykladani predmetiv hromadianskoi ta istorichnoi osvithoi haluzi v umovakh reformuvannia*: zbirnyk naukovykh prats, 2, pp. 13 – 22. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2224> [in Ukrainian].

42. Hrytsenko, A. P. (2024). Sviatkuvannia 50-richchia vid dnia stvorennia Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu u 1924 rotsi [Celebration of the 50th anniversary of the founding of the Hlukhiv Teachers' Institute in 1924]. *Nauka ta osvita v umovakh viiny: Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Oleksandra Dovzhenka*: materialy zvitnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, pp. 49 – 52. Hlukhiv. [in Ukrainian].

43. Hrytsenko, A. P., Ashchaulova, T. A. (2023). Upravlintsia Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu (1874–1991 rr.) [Managers of the Hlukhiv Teachers' Institute (1874–1991)]. *Istoryko-kraieznavchi doslidzhennia: tradyttsii ta innovatsii: materialy VI Mizhnarodnoi naukovo konferentsii*, 1, pp. 75 – 79. Sumy: FOP Ts'oma S.P. [in Ukrainian].

44. Hrytsenko, V. (2024). Diialnist yevreiv u hlukhivskomu pedahohichnomu instytutu [Activities of Jews at the Hlukhiv Pedagogical Institute]. «*Hlukhivski istoriko-filosofski chytannia*»: zbirnyk naukovykh prats, 2, pp. 84 – 88. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2924> [in Ukrainian].

45. Hrytsenko, V. (2024). Postat dyrektora hlukhivskoho pedahohichnoho tekhnikumu Platona Horiloho [The figure of Platon Gorily, director of the Hlukhiv Pedagogical Technical School]. «*Hlukhivski istoriko-filosofski chytannia*»: zbirnyk naukovykh prats, 2, pp. 94 – 96. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2927> [in Ukrainian].

46. Zaika, V. V. (2013). Hlukhivskiy vchytelskyi instytut v systemi osvitytstva pivnichno-skhidnoi Ukrainy druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. [Hlukhiv Teacher's Institute in the education system of northeastern Ukraine in the second half of the 19th - early 20th centuries.]. *Sumka starovyna*, pp. 41–42, pp. 51–52. [in Ukrainian].

47. Zaremskyi, M. Y. (2001). Istoriografia Ya. M. Kolubovskoho ta ii vplyv na rozvytok filosofskoho protsesu [Historiography of Y. M. Kolubovsky and its influence on the development of the philosophical process]. *Materialy chetvertoyi Sumskoyi oblasnoi naukovo istoriko-kraieznavchoi konferentsii*, pp. 63–67. Sumy. [in Ukrainian].

48. Hrytsenko, A. P. (2023). *Kalendar znamennykh dat i podi istorii Hlukhivshchyny: 2023 rik. Dovidkovye vydannia* [Calendar of significant dates and events in the history of Hlukhiv region: 2023. Reference edition]. Hlukhiv. [in Ukrainian].

49. Kyrychenko, A. V. (2024). *Istoriia Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu z 1874 po 1924 roky: biobibliohr. pokazhchyk do 150-richchya z chasu zasnuvannya universytetu* [History of the Hlukhiv Teacher's Institute from 1874 to 1924: biobibliography. index to the 150th anniversary of the founding of the university]. Hlukhiv. [in Ukrainian].

50. Kryzhanivskiy, V. M. (2017). *Vykladachi Hlukhivskoho instytutu (1874 – 1924 rr.)*. Biobibliografichnyy slovnyk [Teachers of the Hlukhiv Institute (1874 - 1924). Biobibliographic dictionary]. Hlukhiv; Kropyvnytskyi. [in Ukrainian].

51. Kryzhanivsky, V. M. (2017). Istoriia v systemi navchalnykh dystsyplyn Hlukhiv'koho uchytelskoho instytutu (1874–1914 r.) [History in the system of educational disciplines of the Hlukhiv Teacher's Institute (1874–1914)]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, 10, pp. 310 – 312. [in Ukrainian].

52. Kryzhanivsky, V. M. (2018). Materialy do biohrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1924 – 1941 rr.» [Materials for the biographical dictionary «Scientific and pedagogical workers of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 1924–1941.»]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, 6, pp. 112 – 147. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 [in Ukrainian].

53. Kryzhanivsky, V. M. (2014). Materialy do biohrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1952 – 1991 rr.» [Materials for the biographical dictionary «Scientific and pedagogical workers of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 1952–1991.»]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, 2, pp. 99 – 112. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 [in Ukrainian].

54. Kryzhanivskiy, V. M. (2015). Materialy do biohrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1952 – 1991 rr.» (litera «K») [Materials for the biographical dictionary «Scientific and

pedagogical workers of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 1952–1991.» (letter «K»)]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, 3, pp. 113 – 125. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 [in Ukrainian].

55. Kryzhanivskiy, V. M. (2016). Materialy do biohrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1952 – 1991 rr.» (literary «L, O») [Materials for the biographical dictionary «Scientific and pedagogical workers of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 1952–1991.» (letters «L, O»)]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, 4, pp. 149 – 158. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_16 [in Ukrainian].

56. Kryzhanivskiy, V. M. (2017). Materialy do biohrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1952 – 1991 rr.» (literary «S, Sh, Kh, Yu») [Materials for the biographical dictionary «Scientific and pedagogical workers of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 1952–1991.» (letters «C, III, X, IO»)]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, 5, pp. 311 – 333. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 [in Ukrainian].

57. Kryzhanivskiy, V. M. (2014). Spohady rodyny Poliarushiv pro Hlukhivskiy pedahohichnyi instytut (1964 – 1972 rr.) [Memories of the Polyarush family about the Hlukhiv Pedagogical Institute (1964 – 1972)]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, 1, pp. 88 – 94. Retrieved from: <http://issp.gmpu.edu.ua/sites/default/files/doc/14.pdf> [in Ukrainian].

58. Kurok, O., Hrytsenko, A., Kryzhanivskiy, V., Chumachenko, O. (2023). Hlukhivskiy instytut v 1917–1924 rr.: mizh derusyfikatsiieiu ta ukrainizatsiieiu [The Hlukhiv Institute in 1917–1924: between Derussification and Ukrainization]. *Siveryanskiy litopys*, 1, pp. 37–43. Retrieved from: <https://doi.org/10.58407/litopis.230105> [in Ukrainian].

59. Kurok, O. I., Hrytsenko, A. P. (2020). Dosvid formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv istorii u Hlukhivskomu uchytelskomu instytutu u 1874–1917 rokakh [The experience of forming the professional competence of future history teachers at the Hlukhiv Teachers' Institute in 1874–1917]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, 13, pp. 233–237. [in Ukrainian].

60. Kurok, O., Hrytsenko, A. (2022). Zasnuvannia Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu [Foundation of the Hlukhiv Teacher's Institute]. *Aktualni pytannia doslidzhennia vitchyznianoi istorii i vykladannia predmetiv hromadianskoi ta istorichnoyi osvithoi haluzi v umovakh NUSh*: zbirnyk naukovykh prats, 1, pp. 19 – 23. Hlukhiv. [in Ukrainian].

61. Kurok, O., Hrytsenko, A., Prokopchuk, V. (2023). Likvidatsiia nepymennosti 20–30-kh rokiv XX stolittia yak sotsialnyi ta politychnyi proekt radianskoi vlady: filosofskii aspekt [Eliminating illiteracy in the 20s and 30s of the 20th century as a social and political project of the Soviet government: a philosophical aspect]. *Sumskiy istoriko-arkhivnyi zhurnal*, XL, pp. 12–18. Retrieved from: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.12 [in Ukrainian].

62. Kurok, O. I., Hrytsenko, A. P. (2022). Orhanizatsiia fakhovoi pidtovyky maibutnikh pedahohiv u Hlukhivskomu uchytelskomu instytutu u 1870-kh rokakh [Organization of professional training of future teachers at the Hlukhiv Teacher's Institute in the 1870s]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka*, 50, pp. 12 – 24. Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/182VVCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkplDo/view> [in Ukrainian].

63. Kurok, O., Hrytsenko, A. (2024). Slavni yuvilei hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu u 2024 rotsi [Glorious anniversaries of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University in 2024]. «*Hlukhivski istoriko-filosofski chytannia*»: zbirnyk naukovykh prats, 2, pp. 11–15. Hlukhiv. <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906> [in Ukrainian].

64. Kurok, O. I., Hrytsenko, A. P. (2023). Tradyttsii istoriko-filosofskoi shkoly Hlukhivskoho universytetu: rol personalii v ii rozvytku [Traditions of the historical and philosophical school of Hlukhiv University: the role of personalities in its development]. «*Hlukhivski istoriko-filosofski chytannia pamiati Valeria Bielashova, Mechyslava Zaremskoho, Viktora Zaiky ta Yurii Kovalenka*»: zbirnyk naukovykh prats, 1, pp. 10 – 14. Hlukhi. [in Ukrainian].

65. Hrytsenko, A. P., Khrolenko, M. V., Koreneva, I. M. (2024). *Lidia Kyrylivna Narochna (1924 - 2015): biobibliohr. pokazhchyk do 100-richchia vid dnia narodzhennia* [Lidia Kyrylivna Narochna (1924 - 2015): biobibliography. index to the 100th anniversary of the birth]. Hlukhiv. [in Ukrainian].

66. Hrytsenko, A. P., Zaremska, I. M. (2023). *Mechyslav Yosypovych Zaremskyi (1951–2022): biobibliohr. pokazhchyk* [Mechyslav Yosypovych Zaremskyi (1951–2022): biobibliography. index]. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1958>. [in Ukrainian].

67. Hrytsenko, A. P. (2023). *Mykola Pavlovych Stozhok (1923–2003): biobibliohr. pokazhchyk do 100-richchia z dnia narodzhennia ta 20-richchia z dnia smerti* [Mykola Pavlovych Stozhok (1923–2003): biobibliography. index to the 100th anniversary of the birth and the 20th anniversary of the death]. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2182>

(data zvernennya: 11. 04. 2024 r.). [in Ukrainian].

68. Hrytsenko, A. P. (2024). *Oleksandr Ivanovych Zadoianchuk (1959 – 2002): biobibliohr. pokazhchyk do 65-richchya vid dnia narodzhennia* [Oleksandr Ivanovych Zadoianchuk (1959 – 2002): biobibliography. pointer to the 65th birthday]. Hlukhiv. [in Ukrainian].

69. Prokopchuk, V. S., Hrytsenko, A. P. (2023). *Pamiatkookhoronna robota v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: navchalno-metodychny posibnyk* [Monument preservation work in general secondary education institutions: educational and methodological manual]. Hlukhiv. Retrieved from: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2066> [in Ukrainian].

70. Prokopchuk, V. S., Hrytsenko, A. P. (2024). *Pamiatkookhoronna robota v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: navchalno-metodychny posibnyk: 2-he vydannia: dopovnene* [Monument preservation work in institutions of general secondary education: educational and methodological guide: 2nd edition: supplemented]. Sumy: FOP Ts'oma S. P. [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 10.06.2024 р.
Рекомендована до друку 18.07.2024 р.*

УДК 792.03(477.51–21)

C. В. Пої

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НІЖИНЬСЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМ. М. М. КОЦЮБІНСЬКОГО У 1990-х РР.: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСЬКІ ПІДХОДИ

Стаття присвячена основним моментам гастрольно-сценічної діяльності Ніжинського українського драматичного театру ім. М. М. Коцюбинського у 90-х рр. ХХ ст. Місцева преса є одним з джерел вивчення творчого життя Ніжинського драматичного театру. Рецензії на спектаклі та публікації, вміщені в періодичних виданнях, були присвячені найбільш яскравим прем'єрам та виставам за участі його акторської трупи.

Метою даної розвідки є виокремлення основних мистецьких тенденцій та напрямків у творчому пошуку театрального колективу.

Ключові слова: Ніжинський український драматичний театр ім. М. Коцюбинського, спектакль, прем'єра, бенефіс, афіша, п'єса, вистава, комедія.

Кожний театральний сезон Ніжинського українського драматичного театру ім. М. Коцюбинського залишився в пам'яті багатьох поколінь глядачів.

Вивчення творчого доробку театру в досліджуваний період стало можливим завдяки появі статей у періодичних виданнях, які є цінним джерелом для висвітлення діяльності цього мистецького колективу у 90-ті роки ХХ ст. Першою з них була рецензія О. Назарової «Це ви серйозно чи по-українськи?» на виставу за п'єсою «Мина Мазайло» М. Куліша, вміщена у журналі «Український театр» [5]. Дещо згодом у місцевій пресі з'явилися наступні публікації: Н. Петренко «Жарт-опера» [6], «Про буру свиню і гусака» [7]; цикл статей Л. Романчук «Аншлаги, гарячі оплески: актори НДТ на гастролях у західних регіонах України» [8], «Бенефіс» [9], «До історії Ніжинсько-

го театру: б'є вода із Кастальського джерела» [10], «Мрія ідіотки» [11]; стаття О. Чумаченко «Тема людських почуттів» [15]. Всі вони стосувались питань сценічних пошуків акторського колективу театру.

Друга половина ХХ ст. відзначилася появою монографії професора О. Г. Самойленка з історії Ніжинського українського драматичного театру ім. М. М. Коцюбинського від часу його створення і до другої половини 1990-х рр. [13]. В кінці 1990-х рр. з'явилися публікації Ю. Каганова, присвячені прем'єрним спектаклям театру: «Заради вищого: «Кайдашева сім'я» в постановці НДТ», «І знову прим'єра!», «Оголошення про прем'єру вистави «Фея гіркого мигдалю» за І. Кочергою» [1; 2; 3; 4]. Монографія професора Г. В. Самойленка «Театри і актори Північного Лівобережжя України» і стаття цього ж автора «Ніжинський драматичний театр у часи незалежності України: випробування і здобутки» [12; 14], що побачили світ на початку 2000-х років, частково розкривають основні моменти сценічного життя мистецького колективу у досліджуваний період.

Починаючи з перших років незалежності України, Ніжинський театр продовжував стабільно працювати, хоча і відносився до розряду пересувних колективів. Директором театру був Віктор Гаврилюк, а до складу акторської трупи входили: народна артистка УРСР Г. Пащенко, заслужені артисти УРСР В. Тось, В. Авраменко, О. Горбенко, а також народом визнані народними В. Білоусова, К. Репенько, Н. Старикова, та ін. Свій слід у житті театру залишили як представники молодшої гілки 80–90-х рр. Г. Білецька, Л. Мерва, Г. Литвиненко, О. Чумаченко, М. Мироненко, О. Коваленко, так і ветерани сьогоднішньої сцени А. Мазепа, Л. Чевичелова, Г. Коршикова.

Серед вистав 1990-х рр. найпомітнішими та найпопулярнішими були «Кайдашева сім'я» І. Нечужа-Левицького, «Мина Мазайло» М. Куліша, «Душоуби» І. Тогобочного, «Мар'я» А. Кудрявцева, «Криваве весілля» Ф. Лорки, «Дивна місця Севідж» Д. Патрика, «Сватав Гриць удовицю» В. Канівця, «На віру» М. Коцюбинського, «У сутінках долини» Д. Сінга, а також деякі твори дитячого репертуару. У цих виставах вищезгадані актори змогли розкритися, проявити свій талант. Кожна з цих робіт ніжинців була подією для глядачів, свідченням того, що тут працюють талановиті особистості [12, с. 7].

Однією з перших постановок театру у означений період було своєрідне прочитання у 1991 р. комедійної п'єси «Мина Мазайло» М. Куліша, повністю виконане в стилі епохи 1930-х рр. На думку мистецтвознавиці О. Назарової, режисер театру О. Горбенко ставив перед акторами завдання гостро типізувати кожну із ролей, щоб досягти головної мети, розкрити основний зміст комедії – «розмови про міщан і українізацію». Г. Пащенко виконувала роль тьоти Моти, відтворюючи персонажа, що мав агресивний характер, спрямований на те, щоб забути все: мову, традиції свого народу, землю батьків... Своє переосмислення ролі дядька Тараса, легкого та спокійно-